

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון תע"ז | פרשת בהר - בחוקתי | תשפ"א | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

שמעתא אליבא דהלכתא

האם יש איסור גניבת דעת בהעתקת מכתב

א. איסור גניבת דעת. ב. כוונתו לכבד את חברו. ג. איסור מה"ת או מדברבן. ד. חומר האיסור. ה. עיי' מעשה, דבור או כתיבה. ו. העתקת מבחנים או עבודות לקבלת תואר. ז. הטעה את עצמו. ח. מתי תליין שהטעה את עצמו. ט. גלולת לחברו את האמת.

א. איסור גניבת דעת

איתא בחולין (פד.) אמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עכו"ם. ועיי"ש דמה"ט אסור לשלוח ירך חתוכה לעכו"ם כשגיד הנשה בתוכה. ופרש"י כי העכו"ם סבור שישאל זה אוהבו מאד שתקנה וטרח בה ליטול גידה עד שנראית לעצמו ואח"כ נתנה לו, והוא לא נטלו ונמצא מחזיק לו טובה בחנם.

ועוד איתא שם ר' מאיר אומר אל יסרהב אדם לחברו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד, ולא ירבה לו בתקרבות (מתנות) ויודע בו שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות המכורות לחנוני א"כ הודיעו, ולא יאמר לו סוך שמן מפך ריקן, ואם בשביל כבודו מותר. ופרש"י לא יסרהב - לא יפציר בו הואיל ויודע שלא יעשה, משום דגונב דעתו להחזיק לו טובה בחנם כסבור שמן הלב מסרהב לו. ולא יפתח לו כו' - חביותיהם מגופות היו וכשבא אדם אצלו פותח לו חבית להשקותו יין חזק ואם מכר חבית לחנוני שלמה ועדיין היא אצלו לא יפתחנה לאורח הבא לו מפני שגונב לבו להחזיק לו טובה חנם כסבור זה הפסד גדול נפסד עיי' שהרי תשאר חבית זו חסרה ותתקלקל יינה וזה ימטרנה מיד לחנוני שימכרנה לו. וא"כ הודיעו - מכרתיה לחנוני ואינו נפסד, ע"כ.

ועיי' ברמב"ם (מכירה ריש פ"ח) שפסק ע"פ ש"ס הנ"ל דאסור לרמות בני"א במקח וממכר או לגנוב דעתם, ואי עכו"ם ואי ישראל שוים בדבר זה, היה יודע שיש בממכרו מום יודיעו ללוקח, ואפי' לגנוב דעת הבריות בדברים אסור. וכן פסק השו"ע (ח"מ ס"י רכח סעי' ו), ופירש הסמ"ע (ס"ק ז) דאע"פ שאין בו אונאת ממון כגון שמחר אותו בשווי שלו מ"מ היה לו להודיעו, והוא דומה לגניבת דעת דאסור אע"פ שאין בו חסרון ממון.

נמצא שגניבת דעת היינו שגורם לישראל או עכו"ם שיחזיקו לו טובה שלא כדין. וכן אם מוכר חפץ עם מום במחיר הראוי אלא שמסתירו מחברו וכדו', כיון שמכר לו דבר בחזקת שלם והוא באמת פגום עבר על גניבת דעת.

ב. כוונתו לכבד את חברו

והנה בהא דמסרהב לחברו שיסעוד אצלו משמע מרש"י דדוקא כשאינו מסרב לו מלבו אסור, אבל אם באמת רוצה שיאכל אצלו, מותר. וכ"כ הגר"ז (שם). וכן מוכח בגמ' שם שאמרו י"שאני עולא דחביב ליה לר"י דבלא"ה נמי פתוחי מפתח ליה", עיי"ש.

ועיי' בתורת חיים (חולין פ"ח) שכת' דלא הוי גניבת דעת אלא כשהוא מפציר בחברו הרבה, אבל כשאינו אומר לו רק פעם אחת לאו גניבת דעת הוא דכתיב אורחא דמלתא, ע"כ. וכבר כתב כ"ן הב"ח (אות ז) דפעם שתיים מפני הכבוד אין שם איסור, וכך נוהגים. וכ"כ הסמ"ע (ס"ק ח) כי אדרבה אלא לא יודע עמו כן יתבה חבירו, דהרואים שנוכח ויוצא ואינו מכבדו לומר לו בוא ואכול עמי, יאמרו שהוא מפני שפלותו, כי אין הכל יודעין שנמנע לומר כן מפני שיודע שאינו סועד. וכ"כ הגר"ז (אונאה וגניבת דעת אות יז) כי זהו כבודו שמכבדו לאכול עמו. ובדרך זה מצינו בחולין (שם) דאמרו לא יאמר לו סוך שמן מפך ריקן ואם בשביל כבודו מותר. ופרש"י שאם בשביל כבודו של אורח להודיע לבריות שחביב הוא עליו מותר. וכן פסק השו"ע (שם סעי' ז).

ועיי' עוד בכתובות (טו: ד"ז) שאמרו כיצד מרקדים לפני הכלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא (משום מדבר שקר תרחק), ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה, ע"כ. ועיי' בשבט הלוי (ח"ה ס"ב) שכת' עיי' דאף דעדיין יש חשש גניבת דעת, מ"מ זה ודאי דהותר כה"ג כיון דאין בזה שקר מן הדין. וכענין זה מצינו נמי לעיל אות ב' דכל שעושה לכבודו אין משום גניבת דעת.

ג. איסור מה"ת או מדברבן

ומצינו ליראים (ס"י קכד - דפו"י ס"י רנה) שכת' דגונב דעת הבריות במידי דממון הוי בכלל גנבת ממון ועובר על לא תגנובו. וכן נראה מהסמ"ג (לאוין קנה). ועיי"ש שמבואר דאף במקום שרק מחזיק לו טובה שלא כדין גם הוי מה"ת. והריטב"א (חולין שם ד"ה כדאמר) כת' בשם התוס' שהוא מה"ת אף בגניבת דעת עכו"ם מדכתוב לא תגנובו ולא תכחשו וגו' (ואף במקום דליכא חילול ה').

ועיי' ברמב"ם (דעות פ"ב ה"ו ומכירה שם) שכת' דאסור למכור לנכרי בשר נבילה בחזקת שחוטה, ולא יסרהב חברו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל כו', ע"כ. ועיי' בספר קובץ על הרמב"ם (ליקוטים פרנקל דעות פ"ב ה"ו) שכת' בלדעת הרמב"ם שהוא מה"ת. ובקריית ספר (מכירה פ"ח) כת' דנר' דגניבת דעת הוי מה"ת (ואפשר דכוונתו דוקא במקום דאיכא דררא דממונא). ומהרמב"ם (שם) גופא משמע עכ"פ שגניבת דעת שמחזיק לו טובה וכו' אינה בכלל הלאו.

והשער"ת (שער ג' אות קפד) כת' דמי שמטעה את חברו לאמר כי עשה עמו טובה או דיבר טוב עליו ולא עשה, החטא הזה חמור אצל חכמי ישראל יותר מגול הנכרי, כי שפת שקר אשמה רבה, ע"כ. ומשמע שאסור מה"ת אף כשלא נוגע לממון.

אולם הב"ח (ס"י רכח אות ה) כת' דהיכן שגורם (לעכו"ם) להחזיק לו טובה בחנם אסור מדברבן. והגר"ז (אונאה וגניבת דעת אותיות יא-יב) מחלק בין מקום שיש הפסד לשני דהוי דאוי לבין מקום שאין הפסד. וכן משמע בסמ"ק (ס"י רס) ובשו"ת מהר"א"ף (ס"י כב) שכת' דגניבת דעת עכו"ם איש אסור מה"ת תליא אף גזל עכו"ם אסור מה"ת, עיי"ש. ועיי' עוד בזה בשמעתא עומקתא גליון שלי"ב.

ד. חומר האיסור

ואיתא בתוספתא (בי"ק ז, א) ג' גנבים הם כו' גדול שבכולם גונב דעת הבריות. והביאה הריטב"א (חולין שם ס"ה כדאמר). והיראים (שם) כת' דחמור גונב דעת הבריות מגונב ממון ונפשות, עיי"ש. והשער"ת (שם) כת' דהחטא הזה דאיסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעת נכרי היא חמור אצל חכמי ישראל כו' יען וביעין כי שפת שקר אשמה רבה ונתחייבו על גדרי האמת כי הוא מיסודי הנפש.

ה. על ידי מעשה דבור או תביבה

ומהגמ' בחולין הנ"ל יוצא שאיסור גניבת דעת הוא בין בדיבור בין במעשה. וכ"כ ברמב"ם (מכירה פ"ח ה"א). וכן הביא הגר"ז (אות יב) דאפי' במלה א' של שפת חלקות או במעשה שמראה שעושה בשבילן ואינו עושה אסור. ועיי' בצ"ח (חט"ו ס"ב יב ד"ה ופשוט) דפשוט שהאיסור בזה הוא אפילו בכתב, וכמו לגבי איסור שקר, דזיל בתר טעמא, וסו"ס מאנה הוא את הבריות עיי' כתב, וכבר כתב כן הח"ח בחובת השמירה שאף עיי' כתב או רמו עובר על איסור, ע"כ.

ו. העתקת מבחנים או עבודות לקבלת תואר (גניבת דעת כשהלה לא יודע מהדבר)

והנה הוא דפסק השו"ע (שם סעי' ה) דאסור לרמות בני"א במו"מ או לגנוב דעתם, כגון אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח אף אם הוא עכו"ם. ופירש הסמ"ע (ס"ק ז) דאע"פ שאין בו אונאת ממון כגון שמוכר לו בשווי האמיתי של החפץ עם מומו, מ"מ היה לו להודיעו, והוא דומה לגניבת דעת דאסור אע"פ שאין בו חסרון ממון, ע"כ. ומשמע דאע"פ שהקונה אינו יודע ואף אפשר שלא ידע מזה מ"מ יש משום גניבת דעת אע"פ שאין משום החזקת טובה וכדו'. וכן מוכח מהמהרי"ל (הל' הגעלה אות טו) שנקט שאסור לישראל להשתמש בפקדון של עכו"ם העומד ברשותו, שלא בידיעתו, משום שגונב דעתו. ואף הט"ז (וי"ד ס"י קכ ס"ק יא) החולק עליו היינו כי לא גרע מהפקעת הלותו דשריא. וכן מבואר בב"ח (ח"מ שם אות ו). וכן מוכח מהרמ"א (וי"ד ס"י רנד סעי' ב) שפסק ששר עכו"ם ששלח ממון לישראל לצדקה, אין מחזירין אותו משום שלום מלכותו ויעשו בהן מה שצוה המושל ויחלקו לישראל כמו שצוה (אע"פ שלא מקבלים מהם צדקה) ולא יחלק לעכו"ם בסתר דאיכא משום גניבת דעת. ואע"פ שהשו"ע שם ס"ל שיש לחלק המעות לעכו"ם שמתן, פירש שצדקה (וי"ד ס"י קיד ד"ה והנה המחבר) דס"ל לדעה זו דהגם שיש בזה גניבת דעת מ"מ משום שלום מלכות הוצרך לקבל מותרו לו לגנוב דעתו כיון שצדקה בלא"ה דלתת לישראלים אסור משום שאסור לקבל מהם צדקה דכתיב "ביבוש קצירה" וחמירה מאיסור לגנוב דעתו, ע"כ.

פניני הלכה

הלשה עיסה ע"מ לחלקה לשני מיני מאפים אם חייבת בהפרשת חלה

נשים רבות הרוצות לזכות במצוות הפרשת חלה נוהגות מידי זמן מה ללוש עיסה בשיעור המחייב בהפרשת חלה, ולזכות ולהפריש חלה בברכה. ועובדא הוה באשה שרצתה לזכות במצוות הפרשת חלה, ועיי' הייתה טורחת מידי פעם להכין עיסה שיש בה שיעור חלה ולהפריש בברכה, אלא שמחמת שהמיקסר שברשותה לא היה באפשרותו ללוש יותר מקי"ג אחד של בצק, הייתה מכינה שתי עיסות בזה אחר זה, ולאחר נתינתם בכלי אחד הייתה מפרישה מהם חלה (ומנהגה ע"פ דעת הפוסקים שדי בשיעור זה לצורך הפרשת חלה בברכה). אולם מחמת שלא היה לה צורך בכמות גדולה כ"כ של חלות, הייתה מכינה בשעת הלישה עיסה אחת עם מעט סוכר, ועיסה שניה עם כמות מרובה של סוכר, והייתה מצרפת העיסות בכלי אחד ומפרישה חלה, ולאחר מכן מכינה מעיסה אחת חלות רגילות, ומהעיסה שניה חלות מתוקות. ולאחר שהערתיו את תשומת לבה שבכה"ג אין העיסות מצטרפות, וודאי שאין לה להפריש בברכה, שהרי מקפידה שלא לערב העיסות מחמת שהרכבם שונה. שאלתה בפיא אם תכין שתי עיסות השוות ברכיביהם ותצרף בכלי אחד ותפריש חלה, ורק לאחר מכן תפריד העיסות ותוסיף בעיסה אחת סוכר, אם מהנה שתוכל להפריש חלה בברכה מהעיסה המצורפת בכלי.

הנה מצינו ב' אפשרויות לצרף שתי עיסות שנלושו כל אחת בפני"ע. א. עיי' נשיכה. ב. עיי' צירוף כלי.

וכמבואר בשו"ע ריש ס"י שכי"ה - שתי עיסות שאין בשום אחת כשיעור, אם נוגעות זו בזו עד שנדבקים מעט מזו בזו, מצטרפין, אם היו ממוין הראוי להצטרף כפי מה שנתבאר בסי' שכי"ד, ואם אין נדבקים והם בסל אחד הסל מצרף אפי' אחר שנאפה ונעשה פת.

ובריש ס"י שכי"ו - שתי עיסות שיש בשתייהן שיעור החייב בחלה, ואין באחת מהן כשיעור ונגעו זו בזו ושכו זו את זו, אם היו של שנים אפי' הן ממיין אחד, פטורים מן החלה, שסתם שנים מקפידים, ואם ידוע שאינם מקפידים על עירוב העיסות הרי אלו מצטרפות. היו שניהם של איש אחד אם היו ממיין אחד כפי מה שנתבאר בסי' שכי"ד מצטרפים וחייבים בחלה, ואם משני מינים היו אין מצטרפים, שסתם אחד אינו מקפיד. ואם היה מקפיד שלא תגע עיסה זו בזו ולא תתערב אפי' היו מין אחד אין מצטרפות. ואם האחת פת קיבר והאחת פת נאה אפי' הן של אדם אחד מסתמא מקפיד ואינו מצטרף.

וכתב שם הרמ"א - והי"ה שתי עיסות שיש באחת כרכום ובשנית אין בה.

וא"כ בנידון דידן אם תלוש שתי עיסות מאותו המין וההרכב, ותצרף אותן אח"כ עיי' נשיכה או נתינה בכלי, לכאוי חייבת בחלה, ויכולה להפריש חלה בברכה.

אלא דעומד לפנינו ההיא דינא הנוכר במבח"ב (ס"י שכי"ו ס"ב) - נחתום שעשה עיסה לעשותה שאור לחלקה, חייבת בחלה, שאם לא תמכר יעשנה פת, אבל (שאר אדם) העושה עיסה לחלקה בבצק פטורה.

וא"כ אכתי יל"ע בנידון דידן, דאף אם נדון את ב' העיסות כעיסה אחת מחמת צירופם עיי' נשיכה או צירוף סל, אכתי מידי ספק לא יצאנו דהא אף הלשה עיסה אחת אם עושה כן עיי"מ לחלקה י"ל דפטורה מחלה.

ולפניו נראה שאסור להעתיק מבחן או עבודה לצורך קבלת תואר וכדו', משום גניבת דעת שהבודק והממונים עליו מחזיקים בעשה ע"פ ידיעותיו ונותנים לו ציון שאינו מגיע לו. כמו כן אחר קבלת התואר נמצא מאנה את המעסיקים אותו בחזקת שידוע וראוי לתואר שלו ואין הדבר כן. וכן מצאתי באג"מ (ח"ו"מ סי' רכז סעי' כז) ובסמ"ע (סי' קט) בענין איסור אונאה לעכו"ם בכה"ג. אלא שבמקומות שהדבר ידוע שאנשים מעתיקים עבודות או קונים אותם מוכנות, ואנשי המוסדות והביתנים וכדו' מודעים לדבר ולא עושים כל הצורך למנוע את הדבר או שאין בידיהם למנוע זאת, נראה לכאורה שאין משום גניבת דעת כי הו"ל לאסוקי אדעתיהו שמי שמסר את העבודה באמת לא עשה בעצמו, ומבואר בסמוך דכל דהוי לאסוקי אדעתיה אין משום גניבת דעת. ועוד י"ל דלא שייך בזה גניבת ממון כי הדבר ידוע שמקבלי התואר עושים כן ואעפ"כ לא פוסלים להם עבודות אלו, אלא דאכתי יש לדון בזה משום איסור שקר. ומי"מ בהעקת מבחנים ודאי יש משום גניבת דעת, גנבה ושקר כנ"ל.

ז. הטעיה עצמו

ואיתא בחולין (נד.) מר זוטרא בריה דרב נחמן הוה קאזיל מסיכרא לבי מחוזא, ורבא ורב ספרא הוה קא אתו לסיכרא פגעו אהדדי וכסבור מר זוטרא שלקראתו יצאו, אמר להו למה להו לרבנן דטרורו ואתו כולי האי, א"ל רב ספרא אן לא הוה ידעינן דקאתי מר (ולעשות עסקינו ולילך למקום אחר יצאנו, רש"י) אי הוה ידעינן טפי הוה טרחינן, א"ל רבא מי"ט אמרת ליה הכי דאחלישיתיה לדעתיה, א"ל והא קא מטעינן ליה, איהו הוא דקא מטעינן נפשיה, ע"כ. ופרש"י והא קמטעינן ליה - אם לא הייתי מגלגלה היה מחזיק לנו טובה חנם. איהו הוא דמטעינן אנפשיה - (הוא הטעה עצמו) אחריי שאנו לא אמרנו לו לקראתך יצאנו, ע"כ. וכן פירש המאירי (ד"ה מי שעשה). דלא כהרבינו גרשום שם שפירש דאיהו הוא דקא מטעינן נפשיה כלומר שהוא באמת ידע שלא יצאו לכבודו.

ה. מתי תלינן שהטעיה את עצמו

אלא דעיי ברש"י שהקשה על הא שאמרו שבמקום שאם הטעה עצמו אין משום גניבת דעת, מהא (הובא לעיל אות א') דמוכר בחזקת שחוטה וכן הפותח חביות המכורות לחנוני וחברו חשב שלכבודו פתחם, דמבואר דאע"פ שהוא טועה בעצמו אסור. ויישב דשם מדובר שאמר לו בשבילך אני פותח.

ותוס' (שם) כתי' דלא משמע כן דהא לא, ויהו הודיעו קתני משמע דבסתמא אסיר, לכך נראה דהתם בסתם אסור דלא איבעי ליה לאורח לאסוקי אדעתיה במוכרות לחנוני, אבל הכא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה דטרפה היא, וכן מר זוטרא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה דרבא ורב ספרא לא יצאו לקראתו אלא לצורך עצמם, ע"כ. וכ"כ התוס' הרא"ש (שם).

אולם הרמב"ם (מכירה פ"ח ה"א) לא הזכיר חילוק זה, וביאר הלח"מ שדעתו כרש"י (שם), שגניבת דעת היא רק כשאמר לו במפורש שמוכר לו בשר שחוטה, או עשה מעשה גמור שיש בו לגנוב דעת, אבל אם לא עשה מעשה או לא אמר במפורש שמוכר בשר שחוטה מותר, ולכן איהו הוא דקא מטעינן נפשיה, שלא אמר לו במפורש לקראתך יצאנו, ע"כ.

והטור (שם), ה"ב"ח (אות ה) ו**הלבוש** (אות ה) פסקו כהתוס'. וכן משמע מהשו"ע (סעי' ט). וכן נקטו הסמ"ע (סי' ט) והגר"ז (אונאה וגניבת דעת אות ג). ועיי' בחי' רבינו שמחה (חולין סם). ודבר זה מצוי בשמות וכדו' כי לפעמים נכנסים לומר לבעלי השמחה מזל טוב כי נזדמן לו במקרה להיות בקירוב מקום, ובעל השמחה חושב שחברו בא במיוחד בשבילו, דבנוגה דלא הוי לאסוקי אדעתיה שלא הגיע בגללו יש בזה משום גניבת דעת. ובכה"ג צריך להודיע לו כדי שלא יחזיק לו טובה וכמו שבארנו בסמוך (ואם יש בזה משום בושה וכדו' עיי' להלן).

ט. גלגלות להברו כוונתו כדי שלא יחזיק לו טובה

ובגוונא שעבר וגנב דעת חברו ומחמת זה מחזיק לו טובה, נ"י דחייב גלגול לו ע"מ לתקן את העוולה שחברו לא יחזיק לו טובה בחנם וכה"ג כתב החפץ חיים (לשה"ר כלל ו ס"ד ד והג"ה שם, ועיי"ש אות יב ובבא"מ"ח לג - לד). אלא ד"ל דכ"ז במקום שיש גניבת דעת שמחמת זה השני מחזיק לו טובה ונמצא שחב לו כי לפעמים נכנסים לומר לבעלי השמחה מזל טוב כי נזדמן לו במקרה להיות בקירוב מקום, ובעל השמחה חושב שחברו בא במיוחד בשבילו, דבנוגה דלא הוי לאסוקי אדעתיה שלא הגיע בגללו יש בזה משום גניבת דעת. ובכה"ג צריך להודיע לו כדי שלא יחזיק לו טובה וכמו שבארנו בסמוך (ואם יש בזה משום בושה וכדו' עיי' להלן).

י. אם יגלה יגרום בושה או צער להברו

אלא שיש לדון במקום שאם יגלה לחברו תחלש דעתו, האם בכל אופן מחויב לעשות כן ע"מ לתקן את עוונתו ולא יחזיק לו טובה בחנם, או שוא"ת עדיף. ונראה דחייב גלגול לו וכמו שמוכח מהגמ"י בחולין (נד.) דמר זוטרא בריה דרב נחמן הוה קא אזיל מסיכרא (שם מקום) שם מחוזא, ורבא ורב ספרא הוה קא אתו לסיכרא, נגעו אהדדי, הוה סבר לאפיה קא אתו, אמר להו למה להו לרבנן דטרורו ואתו כולי האי, אמר ליה רב ספרא אן לא הוה ידעינן דהוה קא אתי מר אי הוה ידעינן טפי הוה טרחינן, אמר ליה רבא מאי טעמא אמרת ליה הכי דאחלישיתיה לדעתיה, אמר ליה והא קא מטעינן ליה איהו הוא דקא מטעינן נפשיה, ע"כ. מבואר דאף היכן דאיכא משום חלישות הדעת אם לא טעה בעצמו צריך להודיעו.

אלא דאכתי נ"י דהיכן דאיכא משום בושה אם יגלה לו כגון שנמצא לפני אנשים וכדו', אמרינן גדול כה"ב הדוחה איסור תורה בשב ואל תעשה במקום בזיון גדול, ואיסור דרבנן אפי' בקום ועשה אף במקום בזיון קטן, כמבואר באו"ח סי' י"ג ועוד מקומות. ועיי' במ"ב (סי' תרו ס"ק א) שכתב שבשעת בקשת מחילה צריך לפרט מה שחטא לחברו אם לא כשיודע שחברו יתבייש מזה כשיפרט החטא אזי לא יפרט אותו, ע"כ.

אולם לאחר מכן כשאין חשש בושה (כגון שהלכו האנשים וכדו'), נראה דמחויב גלגול לו ע"מ שלא יחזיק לו טובה בחנם. ואע"פ שכתבנו לעיל בשם הסמ"ע שמוטר להזמין את חברו אע"פ שידוע שלא יבוא, כשעושה כן כדי שלא יתבוה, כי הרואים שנכנס ויוצא ואינו מכבדו לומר לו בוא ואכול עמי, יאמרו שהוא מפני שפלותו, שאני התם שבשעה שמפציר לפניו כוונתו לכבדו וא"כ אין כאן גניבת דעת כלל, משא"כ אחר שגנב דעתו עליו לתקן את אשר עוונתו, ויעשה כן באופן שלא יהיה לו בזיון בדבר. ובדרך זה מצוינו בחפץ חיים (לשה"ר כלל ד אות יב) שהמספר לשה"ר על חברו וגרם לו עי"ז נזק, וחברו אינו יודע מזה, שצריך גלגול לו מה עשה כנגדו ולבקש מחילה על כך (והא דמבואר לעיל מהגמ"ב שאין גלגול את חטאו אם חברו יתבייש מזה, יש לחלק בין בושה לצער וכן דעת הגרשז"א זצ"ל (הליקו"ש מועדים פ"ג הנה 24). ואע"פ שהגר"י סלאנטר זצ"ל (מכתבי החפץ חיים כתבי הגרא"א קאסאוסקי) חלק על החי"ח. וכן דעת הגרשז"א זצ"ל (שם הנה ה) כיון שעיי"ז יגרם לחברו צער, ולא כל כמיניה לעשות כן מפני חובת התשובה שיש עליו. ומי"מ י"ל דבנ"ד בכל אופן צריך להודיעו כי גניבת דעתו חב לו מחמת שמחזיק לו טובה בחנם.

מסקנא דדינא

א' אסור לגנוב דעת הבריות אפילו דעת עכו"ם. ב' איסור זה הוא אף על ידי דבור בלא מעשה או במעשה בלא דבור. ועל כן אסור לאדם להפציר בחברו לסעוד אצלו, ויודע בו שלא יסעד, וכן אסור להרבות בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל כי נמצא מחזיק לו טובה בחנם. ג' ודוקא להפציר אסור, אבל לומר פעם פעמים בא ואכול עמי מותר, כי זהו כבודו שמכבדו לאכול עמו. וכן אם באמת רוצה שיאכל אצלו, מותר לו להפציר בו אף שידוע שלא יבא, כיון שאין המניעה מחמתו. ד' מי שהגיע ממרחק לצורך עסקיו, ונזדמן לו שם שמחת חברו, אסור לומר לו שהגיע במיוחד בשבילו. אלא שאם חברו טעה מעצמו והודה לו על זה שבא במיוחד בשבילו, אם היה מקום לעלות על דעתו שבאמת לא הגיע בשבילו במיוחד, כיון שהוא לא הטעהו, אין איסור. אמנם אם לא היה עליו מחמת זאת בדעתו צריך גלגול לו כדי למנוע גניבת דעת שיחזיק לו טובה בחנם, והד"ן כן אף אם תחלש דעתו של בעל השמחה מחמת זה, ומי"מ יזהר גלגול הדבר באופן שלא יהיה לו בזיון. ה' אסור להעתיק מבחן או עבודה לצורך קבלת תואר משום גניבת דעת. וכן מפני גניבה, כי ע"י קבלת התואר נמצא מאנה את המעסיקים אותו בחזקת שהוא בקי וראוי לתואר ואין הדבר כן. ומלבד זה יש משום איסור שקר. (ועיי' עוד לעיל בתשובה אות ו').

ובאף דהשו"ע (סי' קה) פ"י העושה עישה ע"מ לחלקה בנזק - לאנשים הרבה שלא היא באתת מהן שיעור חלה, פטורה. עכ"ל. ויש לדייק דהיכא דעושה ע"מ לחלק לאדם אחת חייבת בחלה. וכן מנהגנו בכל עישה שיש בה שיעור חלה, שאין אנו אופים אותה כאחת, אלא מחלקים אותה לכמה חתיכות [שאין בכל אחת שיעור חלה] ואופים כל חתיכה בפנינו. ואעפ"כ אנו מפרישים חלה בברכה מהעיסה קודם חלוקה. ויעויין בזה בפתי"ש סי' ק"ב.

יעוי' בחזו"א (ורע"ס ליקוטים סי' ב) דאחר שהביא קושיית האחרונים מנהגנו דמפרישים חלה בברכה אע"ג דאנו מחלקים את העיסה, וקושיית הגר"א (ור"ד סי' שכו"ט) מחלוקת תודה ורקיקי נזיר דאין בכל אחת מהן כשיעור. כתב - ונראה דהא דעושה עישה לחלקה בצק פטורה, היינו לחלקה ולהקפיד על תערובת אחר החלוקה, דאם אחר החלוקה נמי אינו מקפיד על נשיכתן זו בזו לא גרע מה שעשה מתחלה עישה אחת מעשה שתי עיסות ונשכו זו בזו, אבל כשדעתו לחלק ולעשותן בדפוסים מיוחדים או למושח פניהן של מקצתן בביצים ושמן וכיו"ב, שיקפיד אחר חלוקתן על נשיכתן זו בזו, מקרי ע"מ לחלק, ואם דעתו לחלקן רק משום שרוצה בפתין קטנות ולא יקפיד על נשיכתן גם אחר חלוקה זה לא מקרי ע"מ לחלק, ואין חילוק בין איש אחד לבי אנשים אלא בין מקפיד אחר חלוקה לאינו מקפיד.

וא"כ נמצא דבנידון דידן שמצרפת העיסה ע"מ לחלקה אח"כ לבי מיני מאפה, האחד עם מעט סוכר, והאחד עם סוכר מרובה, י"ל דאין העיסה חייבת בחלה [כל שאין באחד מהם שיעור חלה]. וכיון דמידי ספק לא יצאנו נמצא דאינה יכולה לברך על הפרשתה. ויעויין בדרך אמונה (פ"ו מהל' ביורום סי' ס"ק שפ"ח) דתביא דברי החזו"א. ובציון הלכה שם סי' שפ"ח כתב - ולפ"ז העושה עישה גדולה ורוצה לחלקה לעשות חציה חלה וחציה מזוונת, כיון דמקפיד על תערובתו אם אין בכל אחד כשיעור חלה לא יברך, דאפשר דפטורה לגמרי לפ"ד מרן.

העולה לדינא - הלשה עישה אחת שיש בה שיעור חלה, או המצרפת ביה עיסות שאין בכל אחת מהן שיעור חלה, אבל בשתייהן יש שיעור חלה, ע"מ לחלק העיסה הגדולה לשתי עיסות [או יותר] שאין בהן שיעור חלה, וללוש או לאפות כל אחת מהן בהרכב שונה, תפריש חלה בלא ברכה.

פניני הלכה

עניני שבת קודש

קבלת שבת (יב)

מעשי ה' שבמזמור שיר ליום השבת - "מה גדלו כשאני מתבונן בהם אני מכיר כי גדולים הם וגבוהים להשיגם אל השלמות. וכן עמקו מחשבותיך. שלא נגלו לחכמים טעמי העולם בשאלות קשות שיש בעניני העולם למה היה כך ולא היה כך... לכן התשובה בזאת השאלה ובזולתה כך גזרה חכמתו אנתנו לא ידעתו דעתו ומחשבותיו למה, כי עמקו למטה וגדלו למעלה...

להגיד כי ישר ה'. אז יגידו כי ישר ה', כי בזמן הזה לבות בני אדם פוסחים במעשי הא-ל בראותם שלות הרשעים ויסורי הצדיקים ובזמן העתיד בבוא המשיח יצטרפו ויתלבנו וישארו ככסף מזוקק ולא יהיה עוד שלוחה לרשעים ולא צרה לצדיקים, ואז יודו כל העולם כי ישר ה'.

צורי. כי אני בוטח בו. **ולא עולתה בו.** ואמר המשורר כי יאמרו הכל כי לא עולתה בו וכל מעשהו באמונה, ואז שתברכה דעת בני אדם יגלה זה הסוד למה היה כן בעולם הזה שלוחה ברשעים וצרה לצדיקים". (פירוש הרד"ק, תהלים צ"ב)

נערך ע"י מו"ם "עבודת שבת קודש" מבית "עבודת המועדים"